

Financial Law Review

No. 1 (2)/2016
quarterly

UNIVERSITY OF GDAŃSK • FACULTY OF LAW AND ADMINISTRATION
<http://www.degruyter.com/view/j/flr>

KILKA UWAG NA TEMAT BANKU JAKO INSTYTUCJI ZAUFANIA PUBLICZNEGO

*Maciej Mikliński**

Streszczenie

Niniejszy artykuł zawiera rozważania nad cechami instytucji zaufania publicznego oraz stanowi próbę odpowiedzi na pytanie, czy banki spełniają wymagania, które stawia się przed tego typu instytucjami. Rozważania obejmują analizę aspektów prawnych pojęcia instytucji zaufania publicznego, jej proponowanych cech konstrukcyjnych, ze szczególnym uwzględnieniem przymiotu, jakim jest zaufanie. Na tym tle przeprowadzana zostaje analiza wybranych cech banków, jako tych, które umożliwiają przypisanie im przymiotu instytucji zaufania publicznego. Autor zwraca także uwagę na niebezpieczeństwa związane z możliwością utraty przymiotu instytucji zaufania publicznego.

* Mgr, adwokat, Katedra Prawa Finansowego, Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Gdański, e-mail: mmiklinski@prawo.ug.edu.pl

Słowa kluczowe:

instytucja zaufania publicznego, zaufanie, bank

Several remarks on banks as institutions of public confidence (Abstract)

The submitted article contains reflections on features of public confidence institution and is an attempt to debate the issue of the bank as a public confidence institution. The legal aspects of the term – public confidence institution – are considered as well as its features focusing on confidence as a base. On this background some of the features, which entitle the bank to become the public confidence institution, are discussed. The circumstances leading to the loss of the feature of the public confidence institution are also debated.

Keywords:

public confidence institution, confidence, bank

Wstęp

Nauka prawa, orzecznictwo, jak i publicystyka chętnie posługują się określeniem „instytucja zaufania publicznego”¹. Zwrot ten, podobnie jak określenie „zawód zaufania publicznego”, używany jest szczególnie często w kontekście omawiania problemów sektora finansowego oraz zmian w zakresie samorządów zawodowych². Wobec braku ustawowej definicji terminów „instytucja zaufania publicznego” oraz „zawód zaufania publicznego” to na nauce prawa oraz na orzecznictwie

¹ F. Zoll (red.), *Prawo bankowe. Komentarz*, t. 1–2; Warszawa 2005, s. 118; Z. Ofiarski, *Prawo bankowe. Komentarz*, Warszawa 2013, s. 27; E. Nawotka, *Sekurytyzacja a globalny kryzys finansowy*, „Edukacja Prawnicza” 2011, nr 6; H. Gronkiewicz-Waltz, *Prawo bankowe. Komentarz*, Warszawa 2013, s. 12. Ponadto według analiz własnych autora zwrot ten pojawia się w co najmniej: 69 orzeczeniach Wojewódzkich Sądów Administracyjnych, 31 orzeczeniach Naczelnego Sądu Administracyjnego, 16 orzeczeniach Sądów Apelacyjnych, 14 orzeczeniach Sądu Najwyższego, 8 orzeczeniach Trybunału Konstytucyjnego; dziennik „Rzeczpospolita” posługuje się tym zwrotem ponad 4800 razy, włączając w to archiwum gazety.

² E. Radziszewski, *Bank jako instytucja zaufania publicznego. Gwarancje prawne i instytucjonalne. Poradnik klienta usług finansowych*, KNF 2013, https://www.knf.gov.pl/Images/Bank%20jako%20instytucja%20zaufania%20publicznego_tcm75-36396.pdf [dostęp: 20.02.2014].

spoczął ciężar określenia cech pozwalających na nadanie im właściwego kształtu. Celem niniejszego artykułu jest refleksja zarówno nad cechami instytucji zaufania publicznego, jak i rozważania, czy banki spełniają wymagania, które stawia się przed instytucjami zaufania publicznego.

Kilka uwag na temat zaufania publicznego

Poszukując treści pojęcia instytucji zaufania publicznego, należy przyjrzeć się szerokiej dyskusji, jaka w związku z zagadnieniami tzw. deregulacji od lat toczy się wokół pojęcia zawodu zaufania publicznego. Treści aktów prawnych nie posługują się pojęciem instytucji zaufania publicznego³, lecz kilkakrotnie ustawodawca posługuje się zwrotem „zawód zaufania publicznego”. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej⁴ w art. 17 ust. 1 stanowi, iż w drodze ustawy można tworzyć samorządy zawodowe, reprezentujące osoby wykonujące zawody zaufania publicznego i sprawujące pieczę nad należytym wykonywaniem tych zawodów w granicach interesu publicznego i dla jego ochrony. Przepis ten stanowi element nie-spotykany w konstytucjach innych państw⁵. Z brzmienia powołanego przepisu wynika, iż Konstytucja RP nie tylko posługuje się pojęciem zawodów zaufania publicznego, a zatem profesji, z którymi wiąże się szczególnie stosunek zaufania, lecz ponadto wskazuje na możliwości ich organizacji. Na poziomie ustawowym o zawodzie zaufania publicznego stanowi wprost art. 1 ust. 2 ustawy o rzecznikach patentowych⁶, stwierdzając, iż zawód rzecznika patentowego jest zawodem zaufania publicznego. Tak kategorię stwierdzenia nie zawiera ustawa – Prawo o notariacie⁷, która stanowi w art. 2 § 1, iż notariusz w zakresie swoich uprawnień, o których mowa w art. 1, działa jako osoba zaufania publicznego, korzystając

³ Należy zauważyć, iż pojęcie to znalazło się dwukrotnie w treści załącznika nr 1 uchwały nr 67 Rady Ministrów z dnia 9 kwietnia 2013 r. w sprawie przyjęcia „Strategii rozwoju systemu bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2022”, w kontekście Sił Zbrojnych RP jako jednej z najważniejszych instytucji zaufania publicznego (M.P. z 2013 r. poz. 377).

⁴ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78 poz. 483 z późn. zm.).

⁵ W.J. Wołpiuk, *Zawód zaufania publicznego z perspektywy prawa konstytucyjnego* [w:] *Zawody zaufania publicznego a interes publiczny – korporacyjna reglamentacja versus wolność wykonywania zawodu*, Warszawa 2002, s. 19.

⁶ Ustawa z dnia 11 kwietnia 2001 r. o rzecznikach patentowych (tekst jedn. Dz. U. z 2016 r. poz. 221 z późn. zm.).

⁷ Ustawa z dnia 14 lutego 1991 r. – Prawo o notariacie (tekst jedn. Dz. U. z 2014 r. poz. 164 z późn. zm.).

z ochrony przysługującej funkcjonariuszom publicznym. Przymiotu zawodu zaufania publicznego nie wskazuje wprost ustawodawca w ustawach regulujących inne zawody, takie jak zawód adwokata czy lekarza⁸. W aktach o randze podstawowej pojęcie zawodu zaufania publicznego pojawia się w załączniku nr 1 do rozporządzenia Ministra Zdrowia w sprawie stażu podyplomowego lekarza i lekarza dentystry⁹. Stwierdza się w jego treści między innymi, iż w zakresie stażu z zakresu prawa medycznego istnieje konieczność poznania zasad działania samorządów reprezentujących zawody zaufania publicznego w ochronie zdrowia.

Pomimo niewielkiej liczby ustawowych wskazań konkretnych zawodów jako zawodów zaufania publicznego orzecznictwo oraz nauka przydają przymiot zawodu zaufania publicznego między innymi zawodom adwokata oraz lekarza¹⁰.

Elementy pozwalające uznać daną profesję za zawód zaufania publicznego mają już jednak charakter dyskusyjny. Podawane są najczęściej zbiorcze cechy, takie jak: niekierowanie się w wykonywaniu zawodu wyłącznie kryterium zysku; posiadanie szczególnych cech moralnych lub deontologicznych; konieczność odpowiedniego wykształcenia, doświadczenia i kwalifikacji zawodowych; wykonywanie zawodu osobiście; związanie tajemnicą; wymienia się również częstotliwość takich usług¹¹. Ponadto podkreśla się ich quasi-misyjność i związek z interesem publicznym¹², a także przestrzeganie zasad etyki zawodowej, poddanie surowszym zasadom odpowiedzialności¹³. Inne poglądy wskazują, iż zawód zaufania publicznego nie ma związku z cechami konkretnego zawodu, lecz z przekonaniem, że danej grupie osób wykonujących określony zawód można powierzyć wykonywanie we własnym imieniu funkcji władztwa państwowego, w granicach

⁸ Ustawa z dnia 26 maja 1982 r. – Prawo o adwokaturze (tekst jedn. Dz. U. z 2015 r. poz. 615 z późn. zm.); ustawa z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodzie lekarza i lekarza dentystry (tekst jedn. Dz. U. z 2015 r. poz. 464 z późn. zm.).

⁹ Załącznik nr 1 do rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 26 września 2012 r. w sprawie stażu podyplomowego lekarza i lekarza dentystry (tekst jedn. Dz. U. z 2014 r. poz. 474). Opisując staż z zakresu prawa medycznego, wskazuje na konieczność poznania zasad działania samorządów, reprezentujących zawody zaufania publicznego w ochronie zdrowia.

¹⁰ Należy zauważyć, iż tradycyjne rozumienie zawodów zaufania publicznego związane było z zawodami prawnymi i medycznymi, por. W.J. Wołpiuk, *Zawód...*, s. 21.

¹¹ *Ibidem*.

¹² *Ibidem*.

¹³ A. Janiak, *Bank jako instytucja zaufania publicznego*, „Glosa. Przegląd Prawa Gospodarczego” 2003, nr 2, s. 18.

interesu publicznego celem jego ochrony¹⁴. Ocenę zachowania ustawodawcy, pomijającego fundamentalne stwierdzenia w przepisach ustaw ustrojowych, tak adwokatury, jak i lekarzy, statuujących szczególnie ważne społecznie zawody, można ocenić jako niedoskonałość legislacji, nie zaś jako argument pozwalający na kwestionowanie tych właśnie zawodów jako zawodów zaufania publicznego.

Nie powinno budzić wątpliwości, iż przymiot zawodu zaufania publicznego jest związany z wykonywaniem działalności osobiście, przez osobę fizyczną, jako podmiot obdarzany szczególnym zaufaniem. W konsekwencji pojęcie instytucji zaufania publicznego ma inny zakres, choć wiele elementów opisujących pojęcie zawodu zaufania publicznego i instytucji zaufania publicznego jest zbieżnych.

Cechy instytucji zaufania publicznego

Pojęcie instytucji, w rozumieniu instytucji zaufania publicznego, oznacza podmiot, nie zaś instytucję prawną, rozumianą jako zespół norm prawnych regulujących określony stosunek społeczny. Banki, jako podmioty prawa, czy to w formie spółek akcyjnych, czy jako banki spółdzielcze lub banki państwowe, wypełniają to rozumienie instytucji w pierwszym znaczeniu, tj. podmiotowym¹⁵.

Pojęcie zaufania w powszechnym rozumieniu oznacza przekonanie, że działania, przyszyły stan lub właściwości okażą się zgodne z naszym życzeniem. Zaufanie jest zakładem podejmowanym na temat niepewnych przyszłych działań ludzi¹⁶. Pojęciem zaufania posługuje się szereg aktów prawnych¹⁷, wiele gałęzi prawa, a także nauki społeczne, jak: ekonomia, etyka, filozofia, psychologia¹⁸. Jak ważne jest zaufanie, wskazuje prawo karne, penalizując choćby przestępstwo pomówienia, polegające m.in. na narażeniu na utratę zaufania potrzebnego dla danego

¹⁴ M. Kulesza, *Pojęcie zawodu zaufania publicznego* [w:] *Zawody zaufania publicznego a interes publiczny – korporacyjna reglamentacja versus wolność wykonywania zawodu*, Warszawa 2002, s. 29.

¹⁵ Naturalnie z działalnością banków wiąże się szereg instytucji, rozumianych jako zespół norm regulujących określony stosunek społeczny.

¹⁶ P. Sztompka, *Zaufanie fundament społeczeństwa*, Kraków 2007, s. 69.

¹⁷ Według badań własnych autora 59 ustaw posługuje się pojęciem „zaufanie” w tekstach aktów prawnych.

¹⁸ H. Mamzer, T. Zalasinski, *Zaufanie a życie społeczne*, Poznań 2008, s. 9.

stanowiska, zawodu lub rodzaju działalności¹⁹. Zaufanie jako cecha ma niewątpliwie charakter dynamiczny, a zatem zdobywa się je, posiada i traci. Już sam potoczny zwrot „zdobyć zaufanie” oznacza pokonanie bariery, najczęściej ostrożności, dystansu, obojętności, nieufności. Ten dystans muszą również pokonać instytucje ubiegające się o status instytucji zaufania publicznego. Zdobywanie zaufania do instytucji wymaga ujawnienia jej specyficznych cech, które różnią się od cech osób fizycznych, tradycyjnie obdarzanych zaufaniem. Definicji zaufania, jako wiary w prawdziwość danej osoby²⁰, w przypadku instytucji nie sposób zastosować wprost²¹. W przypadku instytucji zdobywanie zaufania wymagać będzie wielu warunków, które skupione będą wokół następujących jej cech:

- potrzeby jej bytu i funkcjonowania;
- okoliczności i mechanizmu jej powstania;
- rzetelności, prawidłowości i bezpieczeństwa czynności, których się podejmuje;
- przeważających pozytywnych cech, przekonań i doświadczeń związanych z nazwą instytucji i jej działalnością;
- istnienia nadzoru i gwarancji, mogących reagować na pojawiające się nieprawidłowości jej działania;
- rozwiązań, które znajdą korzystne dla ufającego zastosowanie, w przypadkach ziszczenia się nagłych ryzyk;
- przekonania do wiedzy i kompetencji osób kierujących instytucją;
- zachowania poufności przekazanych wrażliwych informacji;
- zakorzenienia instytucji w tradycji.

Słowo „publiczny” w znaczeniu „instytucja zaufania publicznego” okazuje się kluczowe a przez to dyskusyjne²². Rodzi się zasadnicze pytanie, czy owo publiczne zaufanie należy odnosić do relacji państwo–instytucja, czy też relacji społe-

¹⁹ Pojęciem zaufania w kontekście osoby godnej zaufania posługuje się także np. art. 67 § 2 k.k., umożliwiający oddanie sprawcy, wobec którego warunkowo umorzono postępowanie, pod dozór osoby godnej zaufania, czy też art. 73 § 1 k.k., który umożliwia oddanie osoby, wobec której warunkowo zawieszono wykonanie kary pozbawienia wolności, pod dozór osoby godnej zaufania.

²⁰ A. Reber, *Słownik psychologii*, Warszawa 2000, s. 875.

²¹ W. Śmid, *Psychologia i socjologia zarządzania. Słownik terminów*, Sosnowiec 2003, s. 249. Autor wskazuje, iż czynniki wpływające na rozwijanie zaufania w relacji pracownik–menedżer można podzielić na sześć kategorii: prawdziwą informację, poczucie oparcia, szacunek, szczerłość, niezawodność, kompetencję.

²² J. Hausner, podsumowanie konferencji [w:] *Zawody zaufania publicznego a interes publiczny – korporacyjna reglamentacja versus wolność wykonywania zawodu*, Warszawa 2002, s. 106.

czeństwo–instytucja²³. Wydaje się, iż naturalne rozumienie zaufania publicznego obejmuje relację społeczeństwa (ogółu podmiotów) do instytucji, nie zaś państwa do instytucji. W tym kontekście w pojęciu instytucji zaufania publicznego liczy się społeczny odbiór instytucji jako tej, którą obdarza się zaufaniem. Z drugiej jednak strony trudno uznać za prawidłowe pominięcie relacji państwa do instytucji zaufania publicznego, oraz relacji zaufania społeczeństwa do państwa. Określenie przez państwo wymogów powstania instytucji, wyposażenie tej instytucji w określone, szczególne uprawnienia, objęcie jej nadzorem państwa sprawia, iż zaufanie w rozumieniu publicznym wymaga również opartej na zaufaniu relacji państwo–instytucja. Dopiero szczególne nastawienie państwa do instytucji oraz społeczeństwa do instytucji, a także społeczeństwa do państwa, pozwala w sposób pełny opisać zaufanie jako cechę instytucji zaufania publicznego.

Charakterystycznymi elementami pozwalającymi określić instytucję zaufania publicznego będą zatem:

- ściśle ukształtowane warunki jej powstania i działania;
- funkcjonowanie w zakresie ważnych i podlegających szczególnej ochronie wartości, takich jak w szczególności: zdrowie, życie, mienie;
- wyłączność korzystania z nazwy instytucji lub profesji jej pracowników;
- wyłączność wykonywania ściśle wskazanych czynności;
- podporządkowanie nadzorowi organów państwowych;
- szerokie społeczne oddziaływanie;
- szczególne zaufanie społeczeństwa i państwa do instytucji;
- podwyższony miernik oceny staranności prowadzonej działalności;
- zachowanie w poufności, uzyskiwanych wrażliwych informacji;
- personel o wysokich kwalifikacjach zawodowych.

Dodatkowo w instytucjach zaufania publicznego mogą występować zasady odpowiedzialności dyscyplinarnej za naruszenia obowiązków zawodowych i etycznych²⁴.

²³ M. Kulesza, *Pojęcie zawodu ...*, s. 29.

²⁴ A. Janiak wymienia spotykane cechy podmiotów zaufania publicznego: podporządkowanie ich działalności interesowi społecznemu; wysokie wymagania odnośnie do kwalifikacji zawodowych osób zaufania publicznego zarówno od strony teoretycznej, jak i praktycznej; wyłączność na wykonywanie danego rodzaju działalności; ochronę tytułu zawodowego bądź nazwy takiego podmiotu; przestrzeganie zasad etyki zawodowej; szczególny charakter stosunku zaufania z odbiorcą świadczenia lub usługi przejawiający się w zaufaniu, dyskrecji i przestrzeganiu tajemnicy zawodowej; surowsze zasady odpowiedzialności osób zaufania publicznego za błędy i uchybienia popełnione przy wykonywaniu czynności; A. Janiak, *Bank jako ...*, s. 17–18.

Należy zatem rozważyć, czy bank, jako instytucja, spełnia cechy instytucji zaufania publicznego.

Bank jako instytucja zaufania publicznego

System prawny w sposób bardziej szczegółowy niż w przypadku innych przedsiębiorców tworzy i podtrzymuje wizerunek banku jako podmiotu o wyjątkowym charakterze, instytucji pod specjalnym nadzorem państwa²⁵.

Niewątpliwie pierwszą cechą instytucji zaufania publicznego, poprzez ustawowe określenie sposobu jego powstania, ustania i zakresu działalności, bank spełnia. Ustawa Prawo bankowe²⁶ już w art. 1 stanowi, iż określa zasady prowadzenia działalności bankowej, tworzenia i organizacji banków, oddziałów i przedstawicielstw banków zagranicznych, a także oddziałów instytucji kredytowych oraz zasady sprawowania nadzoru bankowego, postępowania naprawczego, likwidacji i upadłości banków. Jednocześnie w art. 2 zdefiniowano bank jako osobę prawną utworzoną zgodnie z przepisami ustaw, działającą na podstawie zezwoleń uprawniających do wykonywania czynności bankowych, obciążających ryzykiem środków powierzone pod jakimkolwiek tytułem zwrotnym.

Działalność bankowa ze swej istoty obejmuje sferę własności i praw majątkowych. Tymczasem ochrona tych praw ma wymiar fundamentalny, konstytucyjny²⁷. Własność prywatną Konstytucja RP statuuje w art. 20 jako podstawę ustroju²⁸. Podlega ona ochronie państwa, niezależnie czy służy celom produkcyjnym czy też osobistym²⁹. Sam ujęty w definicji banku fakt obciążania ryzykiem powierzonych mu środków ma przesądzające znaczenie, aby traktować go jako instytucję zaufania publicznego³⁰. Banki są podmiotami uzyskującymi we władanie, w sposób zorganizowany i powszechny, środki pieniężne znaczącej części społeczeństwa. Nie ma zatem wątpliwości, iż działają w zakresie ważnych i podlegających szczególnej ochronie wartości.

²⁵ E. Rutkowska-Tomaszewska, *Ochrona prawna klienta na rynku usług bankowych*, Warszawa 2013, s. 55.

²⁶ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe (tekst jedn. Dz. U. z 2015 r. poz. 128 z późn. zm.), dalej pr. bank.

²⁷ Artykuły 20, 21, 64, 165, 233 Konstytucji RP posługują się pojęciem własności.

²⁸ B. Banaszak, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2009, s. 129.

²⁹ W. Skrzydło, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2013, s. 34.

³⁰ E. Rutkowska-Tomaszewska, *Ochrona prawna...*, s. 48, 49.

W zakresie wyłączności używania nazwy „bank” także nie ma wątpliwości, iż wprost z ustawy – Prawo bankowe wynika, iż nazwa „bank” została zastrzeżona dla szczególnego rodzaju podmiotów. Art. 3 ustawy stanowi m.in., iż wyrazy „bank” lub „kasa” mogą być używane w nazwie oraz dla określenia działalności lub reklamy wyłącznie banku w rozumieniu art. 2. W konsekwencji używanie nazwy „bank” jest ściśle reglamentowane, a jednym z elementów zabezpieczających stosowanie się do wskazanych ograniczeń jest zakaz karny, typizowany w art. 171 ust. 2 pr. bank., stanowiący, iż „tej samej karze (tj. grzywnie do 5.000.000 zł i karze pozbawienia wolności do lat 3 – *przyp. M.M.*) podlega, kto, prowadząc działalność zarobkową wbrew warunkom określonym w ustawie, używa w nazwie jednostki organizacyjnej niebędącej bankiem lub do określenia jej działalności lub reklamy wyrazów „bank” lub „kasa”. Nazwa „bank” pełni zatem na rynku przede wszystkim funkcję informacyjną, gwarancyjną i odróżniającą.

Analizując przepisy ustawy – Prawo bankowe, w tym jej art. 5, należy jednoznacznie stwierdzić, iż ustawodawca wskazał szereg czynności jako zastrzeżonych wyłącznie dla banków³¹. Nadto pewnym czynnościom nadał rangę czynności bankowych, gdy są wykonywane przez banki³². Wprost w art. 5 ust. 4 pr. bank. stwierdzono, iż działalność gospodarcza, której przedmiotem są czynności, o których mowa w ust. 1, może być wykonywana wyłącznie przez banki, z zastrzeżeniem ust. 5. W konsekwencji swoboda wykonywania określonych czynności, stanowiących istotę funkcjonowania banku jako instytucji, została istotnie ograniczona, co wypełnia wyżej wskazaną przesłankę instytucji zaufania publicznego.

Koleją cechą instytucji zaufania publicznego jest nadzór nad nią organów państwowych. To władze państwowe są najbardziej zainteresowane bezpieczeń-

³¹ Art. 5 ust. 1 pr. bank. stanowi, iż czynnościami bankowymi są: przyjmowanie wkładów pieniężnych płatnych na żądanie lub z nadejściem oznaczonego terminu oraz prowadzenie rachunków tych wkładów; prowadzenie innych rachunków bankowych; udzielanie kredytów; udzielanie i potwierdzanie gwarancji bankowych oraz otwieranie i potwierdzanie akredytyw; emitowanie bankowych papierów wartościowych; przeprowadzanie bankowych rozliczeń pieniężnych; wykonywanie innych czynności przewidzianych wyłącznie dla banku w odrębnych ustawach.

³² Art. 5 ust. 2 pr. bank. stanowi, iż czynnościami bankowymi są również następujące czynności, o ile są one wykonywane przez banki: udzielanie pożyczek pieniężnych; operacje czekowe i wekslowe oraz operacje, których przedmiotem są warranty; świadczenie usług płatniczych oraz wydawanie pieniądza elektronicznego; terminowe operacje finansowe; nabywanie i zbywanie wierzytelności pieniężnych; przechowywanie przedmiotów i papierów wartościowych oraz udostępnianie skrytek sejfowych; prowadzenie skupu i sprzedaży wartości dewizowych; udzielanie i potwierdzanie poręczeń; wykonywanie czynności zleconych, związanych z emisją papierów wartościowych; pośrednictwo w dokonywaniu przekazów pieniężnych oraz rozliczeń w obrocie dewizowym.

stwem banków, tak ze względu na sprawność systemu płatniczego, jak i z przyczyn społecznych³³. W przypadku banku nadzór ten jest bardzo rozbudowany. Obejmuje on każdy etap jego tworzenia i funkcjonowania, od pozyskania zezwolenia na utworzenie banku, zezwolenia na rozpoczęcie działalności, przez nadzór nad bieżącą działalnością banku, a na działaniach naprawczo-likwidacyjnych i upadłości kończąc. Ramy niniejszego opracowania nie pozwalają na rozwinięcie tego bardzo szerokiego i wielowątkowego zagadnienia.

Współczesne oferty usług bankowych kierowane są do bardzo szerokiego zakresu podmiotów, uwzględniając oczekiwania różnych grup społecznych. Poznanie i korzystanie z usług bankowych, wobec postępującego rozwoju cywilizacyjnego, coraz szerszego dostępu do informacji, wzrostu liczby banków oraz nowoczesnych sposobów elektronicznego dostępu do rachunków bankowych sprawia, iż korzystanie z usług bankowych zyskało w Polsce charakter powszechny. Spostrzeżenia te potwierdzają badania statystyczne, zgodnie z którymi spośród wszystkich dorosłych Polaków rachunek w banku posiada 77% osób. Najczęściej są to osoby w wieku 25–44 lat (93–96%), mieszkańcy miast od 20 do prawie 100 tysięcy mieszkańców (86%), z wykształceniem wyższym (99%), o najwyższych dochodach (91–92%), urzędnicy i pracownicy instytucji publicznych (99%), specjaliści i technicy (98%), przedsiębiorcy (93%) oraz osoby z 3 lub 4-osobowych gospodarstw domowych (87–89%)³⁴. Wskazuje się ponadto, iż rachunki bankowe posiada w Polsce ponad 35 milionów osób³⁵. Średnia liczba rachunków bankowych w Polsce wynosi 0,92 na osobę, podczas gdy średnia w Unii Europejskiej wynosi 1,27³⁶. Nie budzi zatem wątpliwości szerokie społeczne oddziaływanie tych instytucji.

Wykonywanie czynności bankowych, z uwagi między innymi na złożoność podejmowanych czynności, w tym świadczonych usług, wiąże się z naturalną ko-

³³ P. Niczyporuk, A. Talecka, *Bank jako instytucja zaufania publicznego w gospodarce rynkowej* [w:] *Ekonomiczne aspekty państwa demokratycznego*, S. Oliwniak (red.), Białystok 2007, s. 80.

³⁴ T. Kozliński, *Zwyczajne płatnicze Polaków*, NBP, Departament Systemu Płatniczego, Warszawa 2013, s. 9, http://www.nbp.pl/systemplatniczy/zwyczajne_platnicze/zwyczajne_platnicze_Polakow.pdf [dostęp: 24.02.2014].

³⁵ Podawana jest liczba ponad 50 milionów rachunków, uwzględniając jednak SKOK-i i oddziały instytucji kredytowych, za: NBP, Departament Systemu Płatniczego, *Porównanie wybranych elementów polskiego systemu płatniczego z systemami innych Krajów Unii Europejskiej za 2012 r.* http://www.nbp.pl/systemplatniczy/obrot_bezgotowkowy/porownanie_UE_2012.pdf (dostęp: 24.02.2014).

³⁶ M. Kozakiewicz, M. Kwas, *Prognoza wybranych wskaźników rozwoju obrotu bezgotówkowego na lata 2011–2016*, Szkoła Gówna Handlowa, Warszawa 2011, http://nbp.pl/systemplatniczy/obrot_bezgotowkowy/prognoza2011-2016.pdf [dostęp: 24.02.2014].

niecznością działalności wykwalifikowanego personelu. Dotyczy to nie tylko szeregowych pracowników, zapewniających bieżące funkcjonowanie banku, czy też kadry zarządzającej niższych szczebli. Wysokie, ustawowo określone wymagania stawiane są także przed założycielami oraz przed osobami przewidzianymi do objęcia w banku stanowisk członków zarządu, w tym prezesa. Muszą one dawać rękojmię ostrożnego i stabilnego zarządzania bankiem, przy czym co najmniej dwie osoby przewidziane do objęcia w banku stanowisk członków zarządu posiadać muszą wykształcenie i doświadczenie zawodowe niezbędne do kierowania bankiem oraz udowodnioną znajomość języka polskiego³⁷. Obostrzenia dotyczą także osób pełniących funkcje w radach nadzorczych banków³⁸.

Banki są podmiotami prowadzącymi działalność gospodarczą, która z definicji ma charakter zarobkowy³⁹, jednakże ich działalność różni się od świadczenia usług innych typów, produkcji czy zbywania dóbr⁴⁰. Nadto banki działają w środowisku bardzo konkurencyjnym, prowadząc walkę między sobą o pozyskanie klientów, o osiąganie możliwie wysokich zysków, co może prowadzić do podejmowania działań nie tylko bardzo ryzykownych, lecz i etycznie wątpliwych. W efekcie Związek Banków Polskich⁴¹ wypracował zasady etyki regulujące standardy zachowań tak wobec klientów, pracowników, partnerów biznesowych, środowiska lokalnego, jak i względem siebie⁴². Nad ich promowaniem i oceną czuwa Komisja Etyki Bankowej powołana 8 kwietnia 1999 r. uchwałą X Walnego Zgromadzenia Związku Banków Polskich⁴³. W efekcie, uznając mechanizmy rynkowe

³⁷ Art. 30 ust. 1 pkt 2 pr. bank.

³⁸ Art. 16 ust. 2 pr. bank. odnoszący się do banków państwowych.

³⁹ Art. 2 ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (tekst jedn. Dz. U. z 2015 r. poz. 584 z późn. zm.).

⁴⁰ Por. E. Rutkowska-Tomaszewska, *Ochrona prawna...*, s. 48 i podana tam literatura.

⁴¹ Związek Banków Polskich jest samorządową organizacją banków, działającą na podstawie ustawy o izbach gospodarczych z 30 maja 1989 r., powołaną do życia w styczniu 1991 r. Członkostwo w ZBP ma charakter dobrowolny.

⁴² XXV Walne Zgromadzenie Związku Banków Polskich w dniu 18 kwietnia 2013 r. przyjęło aktualny Kodeks etyki bankowej (Zasady dobrej praktyki bankowej). Składa się z części A dotyczącej dobrych praktyk bankowych, zwanych Kodeksem Dobrych Praktyk Bankowych, oraz części B Kodeksu Etyki Pracownika Banku. Udostępniony został na stronie: http://zbp.pl/public/repozytorium/dla_bankow/prawo/komisja_etyki_bankowej/KEB_final_WZ.pdf [dostęp: 20.02.2014].

⁴³ Regulamin Komisji Etyki Bankowej jest opublikowany na stronie: http://zbp.pl/public/repozytorium/dla_bankow/prawo/komisja_etyki_bankowej/Regulamin_KEB_final_WZ.pdf [dostęp: 20.02.2014].

za konieczne, lecz niewystarczające wyznaczniki działalności banków, ustalone zostały zasady uwzględniające wartości etyczne w działalności bankowej⁴⁴.

Z działalnością banków tradycyjnie związana jest także tajemnica. Elementem pojęcia tajemnicy bankowej jest nieograniczony w czasie obowiązek powstrzymania się od ujawniania informacji zarówno dotyczących banku, jego czynności, a także jego klientów, pod groźbą odpowiedzialności⁴⁵. Konieczność zachowania tajemnicy bankowej dotyczy nie tylko banku jako instytucji, lecz również pracowników banku i organów nadzoru. Obowiązek zachowania tajemnicy został wskazany w rozdziale 8 pr. bank., wśród szczególnych obowiązków banków, regulującej przedmiotowy, podmiotowy i temporalny zakres⁴⁶. Zasięg tej ochrony jest szeroki i obejmuje więcej informacji niż tylko te dotyczące treści czynności czy jej stron⁴⁷. Ochrona powierzonych wrażliwych informacji przed ich ujawnieniem jest jednym z elementów umożliwiających obdarzenie instytucji zaufaniem. To zatem także na przekonaniu, iż nie zostaną ujawnione jakiegokolwiek informacje dotyczące usług bankowych i współpracy z bankiem, opiera się zaufanie klienta do banku⁴⁸.

Wyższe wymagania co do staranności świadczenia usług przez banki wynikają nie tylko ze specyfiki i skomplikowania usług bankowych, lecz również z pozycji banków w systemie finansowym, w tym konieczności zapewnienia stabilności sektora bankowego. Aczkolwiek nie należy zapominać, iż już z samego faktu prowadzenia przez banki działalności gospodarczej, zgodnie z art. 355 § 2 k.c., płynie wyższy miernik takiej staranności, określanej przy uwzględnieniu zawodowego charakteru tej działalności. Wskazuje się także w orzecznictwie, iż dawne poglądy łagodzące wymogi staranności banków wobec kontrahentów są nie do zaakceptowania⁴⁹.

⁴⁴ Tak stanowi, ustęp 1 Postanowień ogólnych Kodeksu Etyki Bankowej.

⁴⁵ J. Gliniecka, *Tajemnica bankowa w ujęciu prawnym*, Sopot 1997, s. 20.

⁴⁶ Art. 104 pr. bank.

⁴⁷ E. Rutkowska, *Ochrona prawna...*, s. 509–517.

⁴⁸ J. Gliniecka, *Tajemnica finansowa. Aspekty aksjologiczne, normatywne i funkcjonalne*, Bydgoszcz-Gdańsk 2007, s. 17.

⁴⁹ Uzasadnienie orzeczenia wyroku Sądu Najwyższego z dnia 22 listopada 2002 r. zapadłe w sprawie IVCKN 1526/00 wskazuje, iż: „...w orzecznictwie nie znajduje już aprobaty prezentowane przed laty stanowisko, wyrażające się minimalizacją wymagań co do staranności banków przy wykonywaniu zobowiązań wobec swoich kontrahentów (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 stycznia 1964 r., III CR 365/63, OSNC 1964, nr 11, poz. 231). W licznych orzeczeniach z późniejszego okresu dominuje restryktywne, uzasadnione jurystycznie stanowisko, stawiające bankom wysokie wymagania pod względem oceny staranności zachowań niezbędnych przy wykonywaniu ich zobowiązań (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 20 listopada 1992 r., III CZP 138/92, OSNC 1993, nr 6,

Regulacje ustawowe dotyczące działalności banków przekonują, iż zaufanie w rozumieniu relacji państwa do banków istnieje. Poza argumentami przytoczonymi już wyżej w literaturze podaje się kolejne przykłady⁵⁰. Sam fakt dotychczasowej, aczkolwiek zakwestionowanej przez Trybunał Konstytucyjny⁵¹, zgody państwa na wystawianie przez banki bankowych tytułów egzekucyjnych dobitnie za tym przemawia⁵². Należy podkreślić, iż przymus państwowy był dotąd z całą powagą i konsekwencją angażowany w oparciu o dokument, autorstwa banku, który po formalnym sprawdzeniu jedynie jego elementów konstrukcyjnych oraz wskazanych w art. 786² k.p.c.⁵³ był zaopatrywany w klauzulę wykonalności i stanowił tytuł wykonawczy. Klauzulę wykonalności nadawał referendarz sądowny⁵⁴, a za-

poz. 96 oraz wyroki Sądu Najwyższego z dnia 28 maja 1999 r., III CKN 196/98, OSNC 2000, nr 1, poz. 8, z dnia 26 lipca 2001 r., II CKN 1269/00, OSNC 2002, nr 3 poz. 42 i z dnia 16 stycznia 2001 r., II CKN 344/00, niepubl.). Zapewnienie bezpieczeństwa depozytów jest jednym z najważniejszych obowiązków banku, a sposób jego wykonywania najbardziej wymierną podstawą oceny jego wiarygodności, dlatego wszelkie próby interpretacji przez banki postanowień zawartych w stosowanych przez nie wzorcach umownych, zmierzające do zaniżania standardów bezpieczeństwa powierzonych bankowi środków pieniężnych, powinny być oceniane jako zachowania sprzeczne ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem i celem umowy rachunku bankowego...”

⁵⁰ E. Rutkowska-Tomaszewska wskazuje między innymi, iż za bankami jako instytucjami zaufania publicznego przemawiają rozwiązania prawne: stworzenie zasad prowadzenia działalności bankowej; przesłanki tworzenia i podjęcia działalności przez banki; ingerencja w ogólne zasady prawa cywilnego i handlowego w szczególności sposób regulujących działania banków w sferze obrotu akcjami banków (art. 25o, 25p, 25r, 25s i 28 pr. bank.) oraz reguł ich finansów (rozdział 10 pr. bank.), zrzeszania się (rozdział 9 pr. bank.); określenie uprawnień i obowiązków, których co do zasady nie mają inni przedsiębiorcy, służących ochronie i zabezpieczeniu interesów klientów banku i banku; ustawowe określenie celu i zasad funkcjonowania nadzoru nad działalnością banków, w tym przekazanie organom nadzoru funkcji z zakresu władztwa publicznego; szczególną ochronę deponentów, czemu służą publicznoprawne regulacje w zakresie obowiązkowego systemu gwarantowania depozytów przez Bankowy Fundusz Gwarancyjny oraz wiążących norm płynności a także dopuszczalnego ryzyka. Por. E. Rutkowska-Tomaszewska, *Ochrona prawna...*, s. 49.

⁵¹ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 14 kwietnia 2015 r., P 45/12. Trybunał Konstytucyjny w orzeczeniu tym uznał art. 96 ust. 1 oraz 97 ust. 1 pr. bank. za niezgodne z Konstytucją RP. Jednocześnie utrata mocy obowiązującej owych przepisów nastąpi z dniem 1 sierpnia 2016 r.

⁵² Art. 96–98 pr. bank.

⁵³ Zgodnie z art. 786² k.p.c. w postępowaniu o nadanie klauzuli wykonalności bankowemu tytułowi egzekucyjnemu sąd bada, czy dłużnik poddał się egzekucji oraz czy roszczenie objęte tytułem wynika z czynności bankowej dokonanej bezpośrednio z bankiem lub z zabezpieczenia wierzytelności banku wynikającej z tej czynności.

⁵⁴ Art. 781 § 1¹ k.p.c. w związku z art. 777 § 1 pkt 3 k.p.c.

tem pracownik sądu niesprawujący wymiaru sprawiedliwości⁵⁵. W efekcie bankowy tytuł egzekucyjny zaopatrzony w klauzulę wykonalności miał tę samą moc z punktu widzenia dłużnika egzekwowanego co owoc pracy wymiaru sprawiedliwości.

Największe wątpliwości budzą inne relacje zaufania, tj. rzeczywiste zaufanie społeczeństwa do banków oraz do państwa, jako podstawy uznania banków za instytucje zaufania publicznego. Są to przesłanki trudno mierzalne i zmienne historycznie⁵⁶. Spotkać można wyniki badań opinii publicznej przeprowadzanych często na zlecenie banków lub ich organizacji, pokazujących te instytucje jako zajmujące wysokie miejsca, z punktu widzenia zaufania społecznego, wśród innych instytucji⁵⁷. Wynika z nich⁵⁸, choć szczegółowe założenia badań nie są znane, iż reputacja sektora bankowego w Polsce mierzona zagregowanym wskaźnikiem TRI*M wzrosła o 7 punktów, z 21 zaobserwowanych w 2012 do 28 punktów w 2013 r. Zaprezentowane dane wskazują, iż 73% osób wyraża opinie korzystne lub bardzo korzystne o bankach i sektorze bankowym, a 27% niekorzystne lub bardzo niekorzystne. Nadto 48% osób stwierdza, iż banki dają poczucie bezpieczeństwa, a 59% osób uważa banki za instytucje zaufania publicznego. Zaufanie obywateli do poszczególnych instytucji Rzeczypospolitej rysuje się jeszcze skromniej, rządowi ufa 39% obywateli, zaś odsetek osób nieufnych wobec Sejmu i Senatu wynosi 55%⁵⁹. Niewątpliwie zaprezentowane wyniki badań mają wymiar historyczny, bowiem dynamika zmian gospodarczych, społecznych i politycznych jest współcześnie znaczna. Badania zrealizowane w przeszłości w sposób naturalny nie uwzględniają przekonań i ocen z ostatniego okresu, w tym kształtowanych w dyskusjach związanych z problematyką zawierania przez banki umów kredytowych z wykorzystaniem obcych walut i konsekwencji takiego sta-

⁵⁵ W uzasadnieniu uchwały z dnia 19 września 2002 r., III CZP 56/02, OSNC 2003, nr 6, poz. 80, Sąd Najwyższy stwierdził, że referendarz sądowy jest organem sądowym spełniającym funkcje o charakterze orzecznym, niezaliczającym się do władzy sądowniczej i niesprawującym wymiaru sprawiedliwości.

⁵⁶ P. Niczyporuk wskazuje, iż cesarze Teodozjusz i Walentynian wykluczali między innymi bankierów ze sprawowania urzędów oraz zalecali urzędnikom i żołnierzom unikania kontaktów z nimi. Por. P. Niczyporuk, *Bankierzy i operacje bankierskie w starożytnym Rzymie*, Białystok 2013, s. 32.

⁵⁷ Przykładem są badania TNS Polska zleczone przez Związek Banków Polskich, <http://zbp.pl/wydarzenia/archiwum/wydarzenia/2013/kwiecien/poziom-zaufania-do-bankow-rosnie> [dostęp: 2.03.2014].

⁵⁸ *Ibidem*.

⁵⁹ Komunikat badania CEBOS, BS/33/2012, http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2012/K_033_12.PDF [dostęp: 6.03.2014].

nu. Ponadto niewielkie zaufanie dla osób aktualnie pełniących funkcje publiczne nie powinno wprost przekładać się na zaufanie do stworzonych przez państwo mechanizmów nadzorczych. Należy podkreślić, iż sektor bankowy jest jednym z najbardziej regulowanych i nadzorowanych obszarów gospodarki⁶⁰. Zaufanie do stworzonych elementów sieci bezpieczeństwa finansowego jest jednym z wymiarów zaufania społeczeństwa do państwa, koniecznego dla istnienia instytucji zaufania publicznego.

Na temat zaufania do banków spotkać można w literaturze szereg spostrzeżeń. Wskazuje się, iż publiczne zaufanie do banków wynika z wiary we właściwe sposoby reglamentacji działalności bankowej, nadzoru nad bankami oraz systemu gwarantowania wkładów⁶¹. Nadto podkreśla się tajemnicę bankową jako element nadający bankom status instytucji zaufania publicznego, prawnie i zwyczajowo usankcjonowany⁶². Zaufanie do banków wiąże się także z funkcjonowaniem innych podmiotów oddziałujących bezpośrednio na banki, w tym tych, które nadzorują elementy rozliczeń i ryzyka bankowego, ochraniających przed kryzysami finansowymi czy przestępstwami⁶³. Trudno jest znaleźć wyczerpującą listę elementów budujących zaufanie do banków, jednak elementy już wcześniej wymienione, dotyczące budowania zaufania do instytucji zaufania publicznego, znajdują w przypadku banków wprost zastosowanie.

Podsumowanie

W obecnej rzeczywistości gospodarczej, cyklicznie wstrząsanej kryzysami, niepokoi, iż ów najbardziej kluczowy, lecz równocześnie najbardziej chwiejny element konstrukcji instytucji zaufania publicznego może zmienić się zdecydowanie, prowadząc do utraty przez banki zaufania społecznego. Granica zaufania jest bardzo delikatna. Obecny globalny kryzys finansowy, wywołany między innymi przez instytucje bankowe, w szczególności poprzez lekceważenie ryzyk gospodarczych,

⁶⁰ J. Świdowska, *Współczesny system bankowy. Ujęcie instytucjonalne*, Warszawa 2013, s. 25.

⁶¹ A. Janiak, *Bank jako...*, s. 19.

⁶² H. Dzwonkowski, *Ordynacja podatkowa. Komentarz*, Warszawa 2013, komentarz do art. 182.

⁶³ P. Niczyporuk, A. Talecka, *Bank jako ...*, s. 74.

stosowanie tzw. dźwigni finansowej⁶⁴, spekulacje na instrumentach pochodnych⁶⁵, inwestycje w bezwartościowe papiery dłużne, manipulacje stopami oprocentowania⁶⁶, oraz szereg innych ujawnionych rażąco nieprawidłowości, zdecydowanie nadszarpnął zaufanie do banków jako instytucji. Problemy banków stały się problemami całych państw i nie zostały do chwili obecnej rozwiązane. Skala dóbr, jakimi zarządzają banki, jest ogromna⁶⁷. Mając na względzie wielopłaszczyznowe powiązania systemu finansowego, fala upadłości banków w jednej części Europy może przełożyć się na kolejne państwa. Pojedyncze zdarzenie, jakim było zablokowanie w marcu 2013 r. rachunków w kilku cypryjskich bankach, utrata przez społeczeństwo części depozytów, nie zniszczyło tego zaufania w Polsce, ale ponownie je znacznie nadszarpnęło, budząc lęk o realną możliwość efektu przypominającego tsunami⁶⁸. Okazało się bowiem, że nagle, w ciągu nocy, dwie instytucje obdarzone zaufaniem przez społeczeństwo Cypru, tj. państwo i banki, działając wspólnie i w porozumieniu zablokowało, a następnie zawłaszczyło część depozytów. Zatrzęsło to podstawami zaufania do banków na całym świecie, w tym także w Polsce, wymuszając pytania o skalę powiązań międzynarodowych banków i możliwość wywołania negatywnych konsekwencji także w kraju.

⁶⁴ M. Thlon, *Światłość i upadek. Historia banku Lehman Brothers*, <http://www.bankier.pl/wiadomosc/Swiatlosc-i-upadek-Historia-banku-Lehman-Brothers-1849863.html> [dostęp: 1.03.2014].

⁶⁵ Komisja Europejska ukarała w grudniu 2013 r. osiem instytucji finansowych na łączną kwotę 1,7 mld euro za uczestnictwo w nielegalnych kartelach na rynku instrumentów pochodnych. Cztery banki – Barclays, Deutsche Bank, Societe General i RBS – zostały ukarane za uczestnictwo w kartelu dotyczącym instrumentów pochodnych (ang. *interest rate derivatives*) denominowanych w euro. Sześć banków – RBS, UBS, Deutsche Bank, JPMorgan, Citigroup, RP Martin – uczestniczyło z kolei w dwustronnych kartelach związanych z instrumentami pochodnymi denominowanymi w japońskich jenach, <http://www.ekonomia.rp.pl/arttykul/1069867-KE-1-7-mld-euro-kary-za-kartele-ban-kowe.html> [dostęp: 25.02.2014].

⁶⁶ Autor wskazuje, iż znaleziono dowody świadczące o tym, że banki bogaciły się kosztem emerytów i firm manipulując oprocentowaniem instrumentów pochodnych. Za: W. Zieliński, *Banki kantowały emerytów i firmy. Skandal LIBOR może być tylko czubkiem góry lodowej*, „Rzeczpospolita” 4.08.2013, <http://www.ekonomia.rp.pl/arttykul/1035974-Banki-kantowaly-merytow-i-firmy-Skandal-LIBOR-moze-byc-tylko-czubkiem-gory-lodowej.html> [dostęp: 25.02.2014].

⁶⁷ Julia Pitera proponuje, aby rozmiar powierzanych dóbr oceniać przez pryzmat sytuacji klienta instytucji zaufania publicznego. J. Pitera, *Charakterystyka instytucji zaufania publicznego w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego, Sądu Najwyższego oraz sądów powszechnych*, „Kwartalnik Prawa Publicznego” 2007, nr 4, s. 161.

⁶⁸ M. Groszek, *Sytuacja na Cyprze może uderzyć w zaufanie do sektora bankowego poza granicami wyspy*, <http://zbp.pl/wydarzenia/archiwum/komentarze/2013/kwiecien/sytuacja-na-cyprze-moze-uderzyc-w-zaufanie-do-sektora-bankowego-poz-granicami-wyspy> [dostęp: 25.02.2014].

Niewiele osób zadaje sobie trud zapoznania się z definicją banku, w której na plan pierwszy wysuwa się czytelna informacja, iż bank powierzone mu pod tytułem zwrotnym środki obarcza ryzykiem. Tymczasem w przekonaniu społecznym bank to instytucja zapewniająca bezpieczeństwo powierzonym jej środkom, zaś potoczne powiedzenie „masz to jak w banku” nadal stanowi synonim bezpieczeństwa. Z punktu widzenia polskiego sektora bankowego obecny społeczny odbiór instytucji banku nie ma wymiaru negatywnego, co wspierają zaprezentowane wyżej badania. Wynika to z szeregu czynników, na których omówienie ramy artykułu nie pozwalają, lecz należy wskazać, iż banki są tradycyjnym dla szerokiej rzeszy społeczeństwa miejscem przechowywania środków pieniężnych⁶⁹. Ponadto sposób wypłaty wynagrodzeń, rent, emerytur, łatwość dokonywana rozliczeń, popularyzacja płatności z wykorzystaniem kart płatniczych, pieniądza elektronicznego, konieczność budowania „historii rachunków” dla celów kredytowych, brak upadłości banków w ostatnich latach⁷⁰, wszystko to sprawia, iż korzystnie z usług banków jest powszechne, a zaufanie nadal bankom jest okazywane. System gwarantowania depozytów, a także bulwersujące przykłady upadłości instytucji finansowych niebędących bankami, wzmacniają zaufanie do banków jako do solidnych, podlegających nadzorowi państwa podmiotów⁷¹.

Pomimo szeregu niepokojących wydarzeń w systemie finansowym banki w Polsce spełniają obecnie warunki stawiane przed instytucjami zaufania publicznego. Kluczowy element, jakim jest zaufanie, nadal jest bankom okazywane, choć nierozwiązane problemy systemu finansowego, w przypadku nagłych niekorzystnych zdarzeń, mogą gwałtownie wpłynąć na sposób postrzegania banków.

Literatura

Banaszak B., *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2009.

⁶⁹ Klienci banków najczęściej odpowiadają, „komu ufać jak nie bankowi”. Sondaż TNS na zlecenie Centrum Prawa Bankowego i Informacji, <http://zbp.pl/wydarzenia/archiwum/komentarze/2012/czerwiec/sondaz-dla-centrum-prawa-bankowego-i-informacji> [dostęp: 25.02.2014].

⁷⁰ W okresie od 1989 do 2011 r. upadło 138 banków, z czego 132 było bankami spółdzielczymi. Ostatnia upadłość banku – był nim bank spółdzielczy we Włodowicach, miała miejsce 31 sierpnia 2001 r., <http://finanse.wp.pl/kat,1033715,title,138-upadlych-bankow,wid,14974555,wiadomosc.html?ticaid=1124af> [dostęp: 1.03.2014]; https://www.bfg.pl/sites/default/files/dokumenty/raport_roczny_2001_pl.pdf [dostęp: 1.03.2014].

⁷¹ Upadłość spółki Amber Gold pozbawiła środków pieniężnych ponad 10 000 osób, http://www.nbp.pl/edukacja/dodatki_edukacyjne/gosc_niedzielnny_dbpl/3.pdf [dostęp: 1.03.2014].

- Dzwonkowski H., *Ordynacja podatkowa. Komentarz*, Warszawa 2013.
- Gliniecka J., *Tajemnica bankowa w ujęciu prawnym*, Sopot 1997.
- Gliniecka J., *Tajemnica finansowa. Aspekty aksjologiczne, normatywne i funkcjonalne*, Bydgoszcz-Gdańsk 2007.
- Gronkiewicz-Waltz H., *Prawo bankowe. Komentarz*, Warszawa 2013.
- Groszek M., *Sytuacja na Cyprze może uderzyć w zaufanie do sektora bankowego poza granicami wyspy*, <http://zbp.pl/wydarzenia/archiwum/komentarze/2013/kwiecien/sytuacja-na-cyprze-moze-uderzyc-wzaufanie-do-sektora-bankowego-poz-granicami-wyspy>, [dostęp: 25.02.2014].
- Janiak A., *Bank jako instytucja zaufania publicznego*, „Glosa. Przegląd prawa gospodarczego” 2003, nr 2.
- Kozakiewicz M., Kwas M., *Prognoza wybranych wskaźników rozwoju obrotu bezgotówkowego na lata 2011–2016*, Szkoła Gówna Handlowa, Warszawa 2011, http://nbp.pl/systemplatniczy/obrot_bezgotowkowy/prognoza2011-2016.pdf [dostęp: 24.02.2014].
- Koźliński T., *Zwyczaj płacniczy Polaków*, NBP, Departament Systemu Płatniczego, Warszawa 2013, http://www.nbp.pl/systemplatniczy/zwyczaj_platnicze/zwyczaj_platnicze_Polakow.pdf [dostęp: 24.02.2014].
- Kulesza M., *Pojęcie zawodu zaufania publicznego [w:] Zawody zaufania publicznego a interes publiczny – korporacyjna reglamentacja versus wolność wykonywania zawodu*, Warszawa 2002.
- Mamzer H., Zalaśiński T., *Zaufanie a życie społeczne*, Poznań 2008.
- Nawotka E., *Sekurytyzacja a globalny kryzys finansowy*, „Edukacja Prawnicza” 2011, nr 6.
- Niczyporuk P., Talecka A., *Bank jako instytucja zaufania publicznego w gospodarce rynkowej [w:] Ekonomiczne aspekty państwa demokratycznego*, S. Oliwniak (red.), Białystok 2007.
- Niczyporuk P., *Bankierzy i operacje bankierskie w starożytnym Rzymie*, Białystok 2013.
- Ofiarski Z., *Prawo bankowe. Komentarz*, Lex 2013.
- Pitera J., *Charakterystyka instytucji zaufania publicznego w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego, Sądu Najwyższego oraz sądów powszechnych*, „Kwartalnik Prawa Publicznego” 2007, nr 4.
- Radziszewski E., *Bank jako instytucja zaufania publicznego. Gwarancje prawne i instytucjonalne. Poradnik klienta usług finansowych*, KNF 2013, https://www.knf.gov.pl/Images/Bank%20jako%20instytucja%20zaufania%20publicznego_tcm75-36396.pdf [dostęp: 20.02.2014].
- Reber A., *Słownik psychologii*, Warszawa 2000.
- Rutkowska-Tomaszewska E., *Ochrona prawna klienta na rynku usług bankowych*, Warszawa 2013.
- Sztompka P., *Zaufanie fundament społeczeństwa*, Kraków 2007.
- Skrzydło W., *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2013.
- Śmid W., *Psychologia i socjologia zarządzania. Słownik terminów*, Sosnowiec 2003.

- Świdarska J., *Współczesny system bankowy. Ujęcie instytucjonalne*, Warszawa 2013.
- Thlon M., *Świetność i upadek. Historia banku Lehman Brothers*, <http://www.bankier.pl/wiadomosc/Swietnosc-i-upadek-Historia-banku-Lehman-Brothers-1849863.html> [dostęp: 1.03.2014].
- Wołpiuk W.J., *Zawód zaufania publicznego z perspektywy prawa konstytucyjnego [w:] Zawody zaufania publicznego a interes publiczny – korporacyjna reglamentacja versus wolność wykonywania zawodu*, Warszawa 2002.
- Zieliński W., *Banki kantowały emerytów i firmy. Skandal LIBOR może być tylko czubkiem góry lodowej*, *Rzeczpospolita 4 sierpnia 2013 r.*, <http://www.ekonomia.rp.pl/artukul/1035974-Banki-kantowaly-emerytow-i-firmy-Skandal-LIBOR-moze-byc-tylko-czubkiem-gory-lodowej.html> [dostęp: 25.02.2014].
- Zoll F. (red.), Adamek A., Bitner-Przybylska K., Brożyna M., Chudzik M., Frań-Adamek A., Karasek I., Kohutek K., Korus K., Kwaśnicki R., Lachner J., Molis J., Olczyk M., Płończyk K., Podlasko P., Porzycki M., Rataj A., Rogoń D., Rusinek M., Spyra M., Spyra T., Szuster S., Tereszkievicz P., Waclawik A., Wejman F., Wyrwiński M., *Prawo bankowe. Komentarz*, t. 1–2; Kraków 2005.

Dokumenty

- Badania TNS Polska zlecone przez Związek Banków Polskich, <http://zbp.pl/wydarzenia/archiwum/wydarzenia/2013/kwiecien/poziom-zaufania-do-bankow-rosnie> [dostęp: 2.03.2014].
- Kodeks Dobrych Praktyk Bankowych http://zbp.pl/public/repozytorium/dla_bankow/prawo/komisja_etyki_bankowej/KEB_final_WZ.pdf [dostęp: 20.02.2014].
- Komunikat badania CEBOS, BS/33/2012, http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2012/K_033_12.PDF [dostęp: 6.03.2014].
- NBP, Departament Systemu Płatniczego, *Porównanie wybranych elementów polskiego systemu płatniczego z systemami innych Krajów Unii Europejskiej za 2012 r.* http://www.nbp.pl/systemplatniczy/obrot_bezgotowkowy/porownanie_UE_2012.pdf [dostęp: 24.02.2014].
- Regulamin Komisji Etyki Bankowej: http://zbp.pl/public/repozytorium/dla_bankow/prawo/komisja_etyki_bankowej/Regulamin_KEB_final_WZ.pdf [dostęp: 20.02.2014].
- Sondaż TNS na zlecenie Centrum Prawa Bankowego i Informacji, <http://zbp.pl/wydarzenia/archiwum/komentarze/2012/czerwiec/sondaz-dla-centrumprawa-bankowego-i-informacji> [dostęp: 25.02.2014].

Akty prawa

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78 poz. 483 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 11 kwietnia 2001 r. o rzecznikach patentowych (tekst jedn. Dz. U. z 2016 r. poz. 221 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodzie lekarza i lekarza dentystry (tekst jedn. Dz. U. z 2015 r. poz. 464 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 26 maja 1982 r. – Prawo o adwokaturze (tekst jedn. Dz. U. z 2015 r. poz. 615 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (tekst jedn. Dz. U. z 2015 r. poz. 584 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe (tekst jedn. Dz. U. z 2015 r. poz. 128 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 14 lutego 1991 r. – Prawo o notariacie (tekst jedn. Dz. U. z 2014 r. poz. 164 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 88 poz. 553 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (tekst jedn. Dz. U. z 2016 r. poz. 380 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn. Dz. U. z 2014 r. poz. 101 z późn. zm.).
- Załącznik nr 1 do rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 26 września 2012 r. w sprawie stażu podyplomowego lekarza i lekarza dentystry (Dz. U. z 2014 r. poz. 474).
- Uchwała nr 67 Rady Ministrów z dnia 9 kwietnia 2013 r. w sprawie przyjęcia „Strategii rozwoju systemu bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2022”, w kontekście Sił Zbrojnych RP jako jednej z najważniejszych instytucji zaufania publicznego, (Monitor Polski z 2013 r. poz. 377).

Orzecznictwo

- Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 19 września 2002 r., III CZP 56/02, OSNC 2003/6/80.
- Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 20 listopada 1992 r., sygn. III CZP 138/92, OSNC 1993/6/96.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 listopada 2002 r. sygn. IVCKN 1526/00, OSNC 2004/3/46.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 maja 1999 r., III CKN 196/98, OSNC 2000/1/8.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26 lipca 2001 r., II CKN 1269/00, OSNC 2002/3/42.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 stycznia 2001 r., II CKN 344/00, niepublikowany.

Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 stycznia 1964 r., III CR 365/63, OSNC 1964.

Wykaz skrótów:

k.c. – kodeks cywilny

k.p.c. – kodeks postępowania cywilnego

k.k. – kodeks karny

NBP – Narodowy Bank Polski

pr. bank. – prawo bankowe

SN – Sąd Najwyższy